

Туркіна Н.В.
Ст. викладач кафедри
конституційного та адміністративного права
ГУ "ЗДЦМУ"

ДЕЯКІ ПРОБЛЕМИ ТЕОРЕТИЧНОГО ОБГРУНТУВАННЯ ІНСТИТУТУ ФІНАНСОВОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ

На базі аналізу статей юристів і економістів у періодичній пресі, навчальних посібниках і монографіях, присвячених подальшій науковій розробці категорії такої галузі права як фінансове, складається враження, що українські правознавці "обходять" питання, що стосується обґрунтування інституту фінансової відповідальності у фінансовому праві [1; 6; 201-215; 8; 9].

Проте, аргументація існування вище вказаного інституту згадується рядом авторів, що, на жаль, найчастіше не торкаються у своїх публікаціях його [7, 281-283].

Проблема обґрунтування інституту фінансової відповідальності звичайно зводиться до спроби виділення поняття фінансово-правових санкцій і ж заходів відповідальності за податкові правопорушення [7, 282-283; 9; 293], але вказані санкції застосовуються і за порушення бюджетного, банківського, валютного законодавства України (вони зафіксовані, наприклад, у ст. 118 - 123 Бюджетного кодексу України від 21 червня 2001 року № 2542 - III; у Законі України "Про порядок погашення зобов'язань платників податків перед бюджетами і державними цільовими фондами" від 7 грудня 2000 року, "Про державну податкову службу в Україні від 4 грудня 1990 року (зі змінами і доповненнями), "Про банки і банківську діяльність" від 7 грудня 2000 року, "Про Національний банк України" від 20 травня 1999 року і т.д.; у Декреті Кабінету Міністрів України "Про систему валютного регулювання та валютного контролю" від 19 лютого 1993 року).

З точки зору автора, інститут фінансової відповідальності є різновидом юридичної відповідальності, який має специфіку, пов'язану з особливостями фінансово-правового регулювання взагалі. Теоретичне аргументування сутності вище означеного інституту юридичної відповідальності сприяло би подальшому виділенню в правовій науці специфічній метода фінансово-правового регулювання, більш чіткому відокремленню фінансового права від сумісних з ним галузей права (наприклад, конституційного, адміністративного, цивільного, господарського і т.д.).

Фінансово-правова відповідальність - це окремий вид юридичної відповідальності, що виник і функціонує в межах фінансових правовідносин (податкових, валютних, бюджетних, банківських), який передбачений нормами фінансового права і характеризується визначенням колом суб'єктів, механізмом реалізації, санкціями, а також полягає в примусовому застосуванні засобів державного впливу за фінансове правопорушення (ретроспективний

аспект) і у відповідному стані обов'язкового суб'єкта (позитивний аспект) і є одним з гарантій дотримання норм фінансового законодавства України.

Відзначимо також, що поняття фінансової відповідальності пов'язано з поняттями фінансово-правових санкцій і фінансового правопорушення.

Під фінансово-правовими санкціями, на наш погляд, необхідно розуміти засоби державного примусу, що діють у випадку фінансового правопорушення і містять його суцільну оцінку.

З погляду Лейста О.Е. "...поняття "відповідальність" по своєму обсягу ширше поняття "застосування санкцій", оскільки містить у собі також проблеми кваліфікації правопорушення, гарантій досягнення об'єктивної істини в справі, застосування примусових заходів (забезпечення), підстав звільнення від відповідальності, "стану по жараності" при реалізації... санкцій й інше [3, 102 - 103].

Тому, поняття "фінансова відповідальність" за своїм змістом ширше поняття "фінансові санкції".

Підставою фінансово-правової відповідальності є фінансове правопорушення, тобто винне діяння (дія або бездіяльність) юридичної або фізичної особи, що полягає у невиконанні або неналежному виконанні розпоряджень, зафіксованих у нормах фінансового права, за яке законодавчо встановлена фінансово-правова відповідальність.

Оскільки поняття фінансового правопорушення вживає ознаки, власнієї категорії "правопорушення" у цілому, до неї відносять і

- а) протиправність;
- б) шкודה, заподіяна суспільству;
- в) винність;
- г) караність [2, 185].

Склад же фінансового правопорушення, тобто "... встановлена в праві сукупність ознак, при наявності яких діяння є фінансовим правопорушенням", вживає:

- а) об'єкт правопорушення;
- б) суб'єкт правопорушення;
- в) об'єктивний бік правопорушення;
- г) суб'єктивний бік правопорушення [5, 195].

Необхідно зупинитися більш докладним способом на елементах складу фінансового правопорушення, специфіка яких обумовлена предметом і методом фінансово-правового регулювання.

Об'єкт фінансового правопорушення пов'язаний із фінансовими відносинами в цілому, однак у іншому числі простежується відносина, безпосередньо пов'язані з використанням державної влади (зокрема, податковими органами), тобто до об'єкту фінансового правопорушення відносяться відносини, пов'язані з мобілізацією, розподілом і використанням фондів коштів для виконання завдань і функцій держави, на які спрямована протиправна і шкідлива поведінка суб'єкту.

Об'єктивний бік фінансового правопорушення полягає в діянні (дії або бездіяльності), що забороняються фінансовим правом [2, 188].

Таким чином, об'єктивний бік фінансового правопорушення являє собою протиправну поведінку суб'єкта, що вступає в протиріччя з вимогами норм фінансового права.

Співним вважається питання про необхідність причинного зв'язку між діянням і його результатом у сфері фінансової відповідальності [2, 189]. На наш погляд, причинний зв'язок між діянням (бездіяльністю) суб'єкта фінансового правопорушення і його результатом бажано було б визначити в кожному конкретному випадку, що сприятиме індивідуалізації покарання, запобіганню вчиненню нових фінансових правопорушень.

Суб'єкти фінансового правопорушення підрозділяються на індивідуальні (фізичні особи, підприємці, податкові агенти і т. д.) і колективні (організації - підприємці, одержувачі бюджетних коштів і т. д.) Розподіл суб'єктів фінансового правопорушення можна зробити також і на фізичні і юридичні особи.

Суб'єктивний бік фінансового правопорушення полягає в психологічному відношенні суб'єкта до протиправних дій (бездіяльності) у сфері фінансової діяльності, що виявляється у формі наміру або необережності.

На наш погляд, виходячи з вивченої юридичної літератури, бачиться поверхневим погляд про те, що теоретичні фінансового права є представниками "... обмеженої фінансової відповідальності" [4, 30].

Проблема обґрунтування інституту фінансової відповідальності полягає в тому, що він є досить новим у фінансовому праві.

Природно, що основна мета виступів-практиків і виступів-теоретиків, діяльність яких базується на вивченні і застосуванні норм фінансового права, - це сучасна аргументація нових положень у даній сфері і їх належне правове закріплення.

Але зміни в сфері оподаткування, валютних, розрахункових, кредитних і інших відносин не створюють об'єктивної можливості не тільки для необхідної, систематизації відповідних нормативних актів, але і для своєчасної мотивації теоретичних положень де яких інститутів у сфері фінансового права.

Природно, розробка аргументації інституту фінансової відповідальності є необхідною і знаходить у взаємозв'язку зі специфікою застосування законодавчо закріплених фінансово-правових санкцій у сфері податкових, бюджетних, валютних, розрахункових і інших відносин.

Виходячи з цього, не можна ототожнювати маловивченений поки інститут фінансової відповідальності з "... випрацьовуваним приводом спрощення процедури позасудового залучення до відповідальності" [4, 29] суцільно б не тільки принципіам аналогії закону, але й аналогії права в цілому.

На жаль, дежі автори, як було відзначено, вкідляють наземність інституту фінансової відповідальності на підставі колізії, що складається в сфері законодавства і права, а не на базі вивченої теоретичної літератури, у якій закріплюються основні аспекти юридичної відповідальності.

Якщо розглядати фінансово-правову відповідальність як вид юридичної, то ця обставина розширила б обрій у сфері наукових досліджень, пов'язаних із поглибленим вивченням юридичної відповідальності, а не тільки б сприятиме вкідленню специфіки фінансової відповідальності як інституту фінансового права.

Тому, на наш погляд, у якості позитивного чинника було б відзначено зростає число публікацій, зв'язаних із теоретичним і практичним обґрунтуванням інституту фінансово-правової відповідальності, а не дискусії з приводу герменевтики окремих категорій фінансового права.

ПЕРЕЛІК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Державні фінанси: Навчальний посібник / За заг. Ред. Базилевича В.Д. - К.: Атіва, 2002. - 368с.
2. Карасєва М.В. Фінансове право: Обща часть: Учебник. - М.: Юристъ, 1999. - 256с.
3. Лейст О.Э. Санкции и ответственность по советскому праву. - М.: Издат-во МГУ, 1981. - 239с.
4. Телятник Л.О. О теоретических стоках проблемы ответственности за нарушение налогового законодательства // Предпринимательство, хозяйство, право. - 1999. - №11 - с. 29-30.
5. Теорія держави і права: Підручник / Скавун О.Ф., Подберезський Н.К. - Х., 1997. - 496с.
6. Фінансове право: Навчальний посібник / За ред. Л.К. Воронової - К.: Вентурі, 1998. - 383с.
7. Фінансове право: Підручник / За ред. Воронової Л.К. - Х.: Консум, 1999. - 495с.
8. Фінансове право: Підручник / За ред. Предборського В.А., Жук Л.А., Звонкіна А.Г. - К.: Правові джерела, 1998. - 319с.
9. Фінансове право / Под ред. Пахомова И.Н. - Х.: ООО "Одиссей", 2003. - 448с.